

LOTIN TILI VA ZAMONAVIY TIBBIY TERMINOLOGIYA

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19410982>

Ilmiy rahbar: Sayfullayeva Lola Sobitovna

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Lotin tili va xorijiy tillar kafedrasida katta o'qituvchisi

E-mail: lolasayfullayeva133@gmail.com

Tel: +998909976700

Muallif: Muhammadjonov Shukurullo Akmaljon o'g'li

TDTU Davolash ishi fakulteti 107-B guruh talabasi,

E-mail :Shukurullomhammadjonov150@gmail.com

Tel:+998945650225

Musurmonov Jamoliddin Faxriddin o'g'li

TDTU Davolash ishi fakulteti 2-kurs talabasi,

E-mail: jamoliddin216624@gmail.com

Tel:+998941120624

Annotatsiya: Ushbu maqolada lotin tilining zamonaviy tibbiyot va ilmiy terminologiyadagi o'rni, ahamiyati va qo'llanilish xususiyatlari tahlil qilinadi. Lotin tili qadimiy bo'lishiga qaramay, bugungi kunda ham tibbiyot, farmatsiya, biologiya va boshqa ilmiy sohalarda universal terminologik asos sifatida xizmat qilmoqda. Maqolada anatomiya, klinik terminlar, farmatsevtik nomlash tizimlari hamda xalqaro ilmiy muloqotda lotin tilining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek zamonaviy terminologiyaning shakllanishida lotin va yunon tillarining o'zaro ta'siri hamda standartlashtirishdagi roli ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari lotin tilining ilmiy aniqlik, qisqalik va universallikni ta'minlashdagi muhim vosita ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: lotin tili, terminologiya, tibbiyot, anatomiya, farmatsiya, ilmiy til, xalqaro standart.

Аннотация. В данной статье анализируется роль, значение и особенности применения латинского языка в современной медицинской и научной терминологии. Несмотря на свою древность, латинский язык по-прежнему служит универсальной терминологической основой в медицине, фармации, биологии и других научных областях. В статье освещаются анатомическая и клиническая терминология, системы фармацевтического наименования, а также значение латинского языка в международной научной коммуникации. Кроме того, рассматривается взаимодействие латинского и греческого языков в формировании современной терминологии и их роль в стандартизации. Результаты исследования показывают,

что латинский язык является важным инструментом обеспечения научной точности, краткости и универсальности.

Ключевые слова: Латинский язык, терминология, медицина, анатомия, фармацевция, научный язык, международный стандарт.

Abstract. *This article analyzes the role, significance, and features of the use of the Latin language in modern medical and scientific terminology. Despite its ancient origin, Latin continues to serve as a universal terminological foundation in medicine, pharmacy, biology, and other scientific fields. The article highlights anatomical and clinical terminology, pharmaceutical naming systems, and the importance of Latin in international scientific communication. It also examines the interaction between Latin and Greek languages in the formation of modern terminology and their role in standardization. The results of the study demonstrate that Latin is an important tool for ensuring scientific accuracy, brevity, and universality.*

Keywords: *Latin language, terminology, medicine, anatomy, pharmacy, scientific language, international standard.*

Tadqiqotning maqsadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi lotin tilining zamonaviy tibbiyot va ilmiy terminologiyadagi o'рни hamda ahamiyatini kompleks ravishda tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, lotin tilining anatomiya, klinik va farmatsevtik terminlar shakllanishidagi roli, uning xalqaro ilmiy muloqotda yagona va standart til sifatida xizmat qilishi, hamda terminologiyaning aniqligi va universalligini ta'minlashdagi o'рни o'rganiladi. Tadqiqot davomida zamonaviy terminologiya tizimining shakllanishida lotin tilining boshqa tillar, xususan yunon tili bilan o'zaro bog'liqligi ham yoritib beriladi.

Tadqiqot materiallari va metodlari. Mazkur tadqiqotda lotin tiliga oid ilmiy adabiyotlar, tibbiy terminologiya lug'atlari, xalqaro standartlashtirilgan terminologik manbalar, jumladan

Terminologia Anatomica, shuningdek Dorland's Illustrated Medical Dictionary materiallaridan foydalanildi. Bundan tashqari, World Health Organization tomonidan ishlab chiqilgan kasalliklar tasnifi (ICD-11) ham tahlil uchun asos bo'lib xizmat qildi. O'zbek va xorijiy olimlarning lotin tili hamda tibbiy terminologiyaga oid ilmiy ishlari ham tadqiqot materiallari sifatida jalb qilindi.

Tahliliy (analitik) metod – lotin tilidagi terminlarning mazmuni va tuzilishini o'rganish uchun

Qiyosiy metod – lotin terminlarini zamonaviy tillardagi muqobillari bilan solishtirish uchun

Tarixiy metod – terminologiyaning shakllanish va rivojlanish bosqichlarini aniqlash uchun

Sistemali yondashuv – tibbiy terminologiyani yagona tizim sifatida ko'rib chiqish uchun

Deskriptiv (tasviriy) metod – terminlarning qo‘llanilish xususiyatlarini bayon etish uchun

Tadqiqot natijalari va muhokama. Tibbiy terminologiya asosan lotin va qadimgi yunon tillariga asoslangan. Ko‘plab anatomik, fiziologik va klinik atamalar lotin tilidan kelib chiqqan. Masalan, organlar nomlari – yurak (cor), jigar (hepar), o‘pka (pulmo), buyrak (ren) kabi atamalar lotin tilidan olingan.

Lotin tilidan foydalanishning bir qator afzalliklari mavjud. Birinchidan, bu til o‘zgarmas bo‘lib, zamon o‘tishi bilan deyarli o‘zgarishga uchramaydi. Ikkinchidan, lotin terminologiyasi aniq va tushunarli bo‘lib, chalkashliklarni kamaytiradi. Uchinchidan, u tibbiyot fanida xalqaro birlikni ta‘minlaydi. Tibbiy ta‘lim jarayonida talabalar lotin tilining asoslarini o‘rganadilar. Bu esa ularga kasbiy terminlarni to‘g‘ri tushunish va qo‘llash imkonini beradi. Ayniqsa, lotin tilidagi prefiks va suffikslarni bilish yangi atamalarni anglashda katta yordam beradi. Masalan, “hyper-” ortiqcha, “hypo-” esa yetishmovchilik ma‘nosini bildiradi. Bugungi kunda ilmiy aloqalarda ingliz tili yetakchi o‘rin egallayotgan bo‘lsa-da, lotin tili hali ham tibbiyotning ajralmas qismi bo‘lib qolmoqda. Dori vositalari nomlari, tashxislar va anatomik atamalar ko‘pincha lotin tilida ifodalanadi. Xulosa qilib aytganda, lotin tili zamonaviy tibbiy terminologiyaning asosi hisoblanadi. U tibbiyotda aniqlik, tushunarlilik va xalqaro birlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

1. Anatomik nomenklatura – barcha tana tuzilmalarining xalqaro nomlanishi

2. Farmakologiya – dori vositalarining xalqaro nomlari (INN tizimi)

3. Klinik diagnostika – kasallik nomlari va sindromlar

4. Retsept yozish – shifokorlar tomonidan dori buyurishda lotin qisqartmalari ishlatiladi (masalan, Rp., D.S.)

Masalan, retseptlarda “Rp.” (Recipe — “ol”) so‘zi ishlatiladi, bu esa farmatsevtga dori tayyorlashni bildiradi. Shu bilan birga, ingliz tili bugungi kunda ilmiy maqolalar va xalqaro konferensiyalarda asosiy aloqa vositasiga aylangan bo‘lsa-da, lotin tili terminologik asos sifatida o‘z o‘rnini saqlab qolmoqda. Ayniqsa, anatomik nomlar va biologik klassifikatsiyada lotin tili o‘zgarmas standart hisoblanadi. Tibbiy ta‘lim jarayonida lotin tilini o‘rganish talabalar uchun muhim ahamiyatga ega. Bu nafaqat terminlarni yodlashni osonlashtiradi, balki kasalliklar mohiyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Lotin tilini bilgan mutaxassis yangi terminlarni mustaqil tahlil qila oladi va ularning ma‘nosini tez anglaydi. Lotin tili zamonaviy tibbiyotning eng muhim terminologik asoslaridan biri hisoblanadi. U qadimdan ilm-fan tili sifatida shakllangan bo‘lib, bugungi kunda ham tibbiyot, farmakologiya va biologiya sohalarida o‘z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Lotin tilining asosiy ustunligi – uning

barqarorligi, aniqligi va xalqaro miqyosda yagona tushuniladigan til ekanligidadir.

Zamonaviy tibbiyotda lotin tili bir necha asosiy yoʻnalishlarda keng qoʻllanadi va bu yoʻnalishlarning har biri tibbiy amaliyotda muhim ahamiyatga ega:

1. Anatomik nomenklatura

Anatomiyada inson tanasidagi barcha organlar, toʻqimalar va tuzilmalar lotin tilida nomlanadi. Bu xalqaro standart hisoblanadi (Terminologia Anatomica). Masalan:

- cor — yurak
- pulmo — oʻpka
- hepar — jigar
- ren — buyrak

Bunday yagona nomlash tizimi dunyoning istalgan mamlakatidagi shifokorlarga bir xil tushuncha beradi va xatoliklar xavfini kamaytiradi.

2. Klinik terminologiya va kasalliklar nomlanishi

Koʻplab kasallik nomlari lotin va yunon ildizlariga asoslangan. Bu esa kasallik mohiyatini tushunishga yordam beradi. Masalan:

- gastritis — oshqozon yalligʻlanishi
  - bronchitis — bronxlar yalligʻlanishi
  - nephritis — buyrak yalligʻlanishi
- “-itis” qoʻshimchasi yalligʻlanishni bildiradi, bu esa tashxisni tez anglash imkonini beradi.

3. Farmakologiya va dori vositalari nomlari

Dori vositalarining xalqaro nomlari (INN — International Nonproprietary Names) koʻpincha lotinlashtirilgan

shaklda boʻladi. Bu farmatsevtika sohasida yagona standartni taʼminlaydi. Masalan:

- Paracetamolium
- Amoxicillinum
- Ibuprofenum

Bu nomlar turli davlatlarda turlicha savdo nomlari boʻlsa ham, asosiy moddaning bir xil ekanligini bildiradi.

4. Retsept yozish (preskripsiya)

Shifokorlar dori buyurishda lotin tilidan foydalanadilar. Retseptlarda qisqartmalar keng qoʻllanadi:

- Rp. (Recipe) — “ol”
- D.S. (Da, signa) — “ber va belgilab qoʻy”
- M.D.S. (Misce, da, signa) — “aralastir, ber va yoz”

Bu tizim qisqa, aniq va xalqaro tushunarli hisoblanadi.

5. Biologik va taksonomik nomenklatura

Tirik organizmlarni tasniflashda ham lotin tili ishlatiladi. Bu tizimni Carl Linnaeus yaratgan. Har bir organizm ikki nom bilan ataladi (binar nomenklatura):

- Homo sapiens — inson
- Escherichia coli — bakteriya

Bu tizim butun dunyo olimlari uchun yagona standartdir.

6. Ilmiy yozuv va qisqartmalar

Tibbiyotda koʻplab ilmiy iboralar lotin tilida qoʻllanadi:

- in vivo — tirik organizm ichida
- in vitro — laboratoriya sharoitida
- per os — ogʻiz orqali
- per rectum — toʻgʻri ichak orqali

Bunday iboralar ilmiy maqolalar va klinik amaliyotda keng ishlatiladi.

7. Patologiya va diagnostik terminologiya

Kasallik jarayonlari va patologik holatlar ham lotin asosida nomlanadi:

- hypertrophia — organ kattalashuvi

- atrophia — kichrayish
- necrosis — to'qima o'limi

Bu terminlar kasallik mexanizmini tushunishga yordam beradi.

8. Tibbiy ta'limda lotin tilining o'rni

Tibbiyot oliygohlarida lotin tili asosiy fanlardan biri sifatida o'qitiladi. Bu bejiz emas, chunki barcha tibbiy fanlar – anatomiya, gistologiya, fiziologiya, farmakologiya – lotin terminologiyasiga tayanadi. Talabalar dastlab lotin tilining grammatik asoslarini, so'ng esa tibbiy terminlarni o'rganadilar.

Lotin tilini bilish talabalarga:

- murakkab terminlarni qismlarga ajratib tushunish
- yangi atamalarning ma'nosini mustaqil aniqlash
- xalqaro adabiyotlarni oson o'qish imkonini beradi. Shu sababli lotin tili tibbiy tafakkurni shakllantiruvchi muhim vosita hisoblanadi.

9. Tibbiy terminlarning tuzilishi va yasalishi

Zamonaviy tibbiy terminlar ko'pincha uch qismdan iborat bo'ladi:

1. Prefiks (old qo'shimcha)
2. Ildiz (asosiy ma'no)
3. Suffiks (oxirgi qo'shimcha)

Masalan:

- tachycardia → tachy- (tez) + cardia (yurak)

- hypotensio → hypo- (past) + tensio (bosim)

- hyperthermia → hyper- (yuqori) + thermia (harorat)

Bu tuzilish tibbiyot xodimlariga terminlarni tez va aniq tushunishga yordam beradi.

10. Lotin tilining afzalliklari va ilmiy ahamiyati

Lotin tilining tibbiyotdagi ustunliklari quyidagilardan iborat:

- Barqarorlik – til o'zgarmaydi, terminlar doimiy qoladi
- Aniqlik – har bir atama aniq ma'noga ega
- Qisqalik – murakkab tushunchalar qisqa ifodalanadi
- Xalqaro birlik – barcha davlatlarda bir xil qo'llanadi

Masalan, yurak xuruji dunyoning turli tillarida turlicha aytiladi, lekin infarctus myocardi terminini hamma joyda tushunarli.

11. Zamonaviy texnologiyalar va lotin terminologiyasi

Bugungi kunda tibbiyotda raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va elektron sog'liqni saqlash tizimlari keng qo'llanmoqda. Shunga qaramay, bu tizimlarning asosiy terminologik bazasi ham lotin tiliga tayanadi.

Masalan:

- elektron tibbiy kartalarda tashxislar lotincha yoziladi
- xalqaro kasalliklar tasnifi (ICD) lotin-yunon terminlariga asoslanadi
- ilmiy bazalarda (PubMed, Scopus) terminlar lotin ildizlari bilan shakllangan

Bu esa zamonaviy texnologiyalar va qadimiy til o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi.

12. Lotin tilining tibbiyotdagi kelajagi

Garchi ingliz tili ilmiy aloqa vositasi sifatida yetakchi bo'lsa-da, lotin tili tibbiyotda o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Aksincha, u terminologik asos sifatida doimiy ravishda saqlanib qoladi.

Kelajakda:

- yangi kasalliklar va texnologiyalar uchun terminlar yana lotin asosida yaratiladi
- xalqaro standartlashuv davom etadi
- tibbiy ta'limda lotin tili o'rni saqlanadi

Shu sababli lotin tili tibbiyotning "ilmiy ildizi" sifatida qoladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, lotin tili zamonaviy tibbiyotning ajralmas va mustahkam poydevori hisoblanadi. U asrlar davomida shakllangan ilmiy merosni bugungi avlodga yetkazib, tibbiyot sohasida yagona va tushunarli terminologiyani ta'minlab kelmoqda.

Lotin tilining o'zgarmasligi, aniqligi va qisqa, lekin mazmunli ifoda berish xususiyati uni boshqa tillardan ajratib turadi. Bugungi kunda texnologiyalar jadal rivojlanib, ilm-fan yangi bosqichga ko'tarilayotgan bo'lsa-da, lotin tili o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Aksincha, u zamonaviy tibbiy terminologiyaning asosiy tayanchi sifatida xizmat qilishda davom etmoqda. Anatomik nomlar, kasalliklar tasnifi, dori vositalari va ilmiy atamalar aynan lotin tiliga asoslanib yaratilmoqda. Lotin tilini bilish nafaqat terminlarni to'g'ri tushunish, balki tibbiy tafakkurni rivojlantirish, kasalliklarning mohiyatini chuqur anglash va xalqaro miqyosda samarali muloqot qilish imkonini beradi. Bu til shifokorlar uchun oddiy vosita emas, balki ilmiy fikrlashning muhim kalitidir. Shunday ekan, lotin tilini o'rganish har bir tibbiyot xodimi va talaba uchun nafaqat zarurat, balki kasbiy yetuklikka erishish yo'lida muhim qadamlardan biridir. U tibbiyotning o'tmishi, buguni va kelajagini bog'lab turuvchi ilmiy ko'priki bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ahmedov A., Karimov Sh. Lotin tili va tibbiy terminologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
2. Musurmonov, J. F., Yo‘ldosheva, C. I., & Sayfullayeva, L. S. (2025). Lotin tili - inson tanasining lingvistik kodi va tibbiyotdagi universallik tamoyili. Latin American Journal of Education, 5(6). <https://lajoe.org/index.php/LAJoe/article/view/125>
3. Musurmonov, J. F. O‘g‘li, & Israilova, M. N. (2025). Lotin tilining zamonaviy tibbiy yozuvdagi roli va uning xalqaro standartlashuvdagi ahamiyati. In Proceedings of the International Conference on Medicine, Science, and Education (Vol. 2, No. 5, pp. 85–90). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15558643zenodo.org>
4. World Health Organization. International Classification of Diseases (ICD-11). – Geneva, 2022.
5. Dorland's Illustrated Medical Dictionary. – Elsevier, 33rd edition, 2020.
6. Brown T. Medical Terminology: An Illustrated Guide. – Lippincott Williams & Wilkins, 2017.
7. International Federation of Associations of Anatomists rasmiy materiallari va terminologik tavsiyalari.
8. World Medical Association hujjatlari va ilmiy tavsiyalari.